

Mirjana Sanader i Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Domagoj TONČINIĆ, Zagreb

Nakon mature na splitskoj klasičnoj gimnaziji, studija klasične arheologije i povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Leopold-Franzens u Innsbrucku te promocije na Institutu za klasičnu arheologiju disertacijom *Kerber u antici*, Mirjana Sanader akademsku karijeru započinje na Katedri za antičku provincijalnu i ranokršćansku arheologiju Odsjeka za arheologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Poslije odlaska u mirovinu dotadašnjeg predstojnika Katedre, prof. dr. sc. Marina Zaninovića, prof. dr. sc. Mirjana Sanader preuzima vođenje Katedre te postaje njezinom predstojnicom. Od tada nadalje, profesorica Sanader usmjerila je svoju neiscrpu energiju i entuzijazam prema afirmaciji arheologije kao nezaobilazne i društveno neophodne znanosti u Hrvatskoj, afirmaciji hrvatske arheologije i arheološke baštine u inozemstvu, unapređenju hrvatske arheološke znanosti i arheoloških iskopavanja te poticanju razvoja i napredovanja mladih arheologa.

Kako rječito govori sam naziv Katedre, profesorica Sanader vodila je znanstvenu i nastavnu brigu za dva znanstvena ogranka, za antičku provincijalnu i za ranokršćansku arheologiju. Ta je zadaća tražila od profesorice Sanader kreativan i angažirani pristup u oblikovanju i uvođenju novih nastavnih kurikula kojima je na svoje suradnike i studente prenosila različita znanja stečena tijekom školovanja u inozemstvu, ali i u kasnijem znanstvenom i istraživačkom radu. Kad je potom preuzela i vođenje Arheološkog zavoda Odsjeka za arheologiju, napravila je ključan iskorak u radu i prezentaciji Zavoda putem interneta pa su trud i rezultati, kako njezine Katedre tako i kolega s drugih Katedri, postali vidljivi i na društvenim mrežama.

Potičući vlastitim primjerom suradnike, profesorica Sanader nikad nije zanemarila i onu drugu ulogu sveučilišnog profesora – objavljivanje svojih radova. Kroz čitav svoj radni vijek objavila je niz knjiga, što samostalnih što s kolegama, u Hrvatskoj i inozemstvu. Pritom valja naglasiti da je po pozivu pisala i za renomirane inozemne izdavače (Philipp von Zabern Verlag iz Njemačke ili talijanski Mondadori) koji su joj objavili monografiju o rimskoj provinciji Dalmaciji (u Njemačkoj pod naslovom *Dalmatia: Eine römische Provinz an der Adria*, u ediciji *Orbis Provinciarum*, u Italiji pod naslovom *Dalmazia. Una provincia sull'Adriatico*) i knjigu o Hrvatskoj u antici (*Kroatien in der Antike*), u kojoj je bila u dvostrukoj ulozi – kao autor i kao urednica knjige. Za obje je knjige dobila godišnju nagradu Hrvatskog arheološkog društva, a za *Kroatien in der Antike* (zajedno s drugim autorima) i godišnju Nagradu INA-e za promicanje hrvatske kulturne baštine u inozemstvu.

Njezin rad u inozemstvu, od studija u Innsbrucku, sudjelovanja u studentskim iskopavanjima na različitim europskim lokalitetima, preko organizacija i sudjelovanja na simpozijima do objavljivanja knjiga na njemačkom i talijanskom jeziku, nije ostao nezapažen. Profesorica Sanader je članica više uglednih strukovnih međunarodnih udruga. – *Association Internationale d'épigraphie Grecque et Latine*, *Arbeitsgemeinschaft Christliche Archäologie*, *Verein zur Förderung der Christlichen Archäologie Österreichs*, *Görres Gesellschaft*, dopisni član *Deutsches Archäologisches Institut*. Profesorica je *Expert Member ICAHM-a*, bila je članica znanstvenog odbora XIX. međunarodnog Limes kongresa održanog u Pečuhu (Mađarska) 2003. i znanstvenog odbora XXIV. međunarodnog Limes kongresa održanog 2018. u Viminaciju (Srbija). Od 2002. stalna je članica znanstvenog odbora međunarodnog Kolokvija o problemima rimskog provincijalnog umjetničkog stvaralaštva. Bila je hrvatski predstavnik u Bratislavskoj skupini i osobito se angažirala oko podnošenja službenog zahtjeva UNESCO-u (pristupna lista) za proglašenje hrvatskog dijela limesa na Dunavu spomenikom svjetske baštine. Članica je znanstvenog odbora *Laboratorio di studi e ricerche sulle Antiche province Danubiane dell'Università degli Studi di Ferrara*. Uz nabrojena članstva u inozemnim udrugama i znanstvenim odborima, profesorica Sanader je, dakako, i članica Hrvatskog

arheološkog društva, koje je donijelo odluku da joj se dodjeli nagrada za životno djelo „don Frane Bulić“ za 2019. godinu.

Tijekom svog radnog vijeka proučavala je različite probleme i teme antičke provincijalne arheologije te je rezultate svojih istraživanja sustavno bilježila i objavljivala u zemlji i inozemstvu. Autorica je više od deset samostalnih knjiga (te još nekoliko sa svojim suradnicima), kao i mnogobrojnih znanstvenih radova. Osobito je važno spomenuti njezinu vrlo koncentriranu, sustavnu pozornost prema ranokršćanskim arheološkim temama, koja je rezultirala znanstvenim raspravama i, napokon, s radošću dočekanim prvim sveučilišnim udžbenikom o toj temi u Hrvatskoj, pod nazivom *Ranokršćanska arheologija, od početaka do konstantinskog obrata*, te organizacijom I. skupa hrvatske ranokršćanske arheologije (HRRANA) 2018. godine, ali i objavom zbornika skupa dvije godine poslije.

Profesorica Sanader bila je članica uredništva časopisa *Opuscula archaeologica* te urednica serije *Dissertationes et monographiae*. Osobito se angažirala na pokretanju Hrvatskog arheološkog godišnjaka te je na njezinu inicijativu i došlo do serije objavljenih godišnjaka kojom je uspostavljena praksa godišnjih rezimiranja arheoloških istraživanja u Hrvatskoj i njihovih rezultata, kao što je to slučaj i u drugim europskim zemljama.

Od samog je početka svog znanstvenog i nastavnog angažmana na Odsjeku za arheologiju, na Katedri za antičku provincijalnu i ranokršćansku arheologiju, profesorica Mirjana Sanader promicala ideju o učenju kroz terensku nastavu, što znači studentsko sudjelovanje u sustavnim arheološkim iskopavanjima jednog lokaliteta. Sebi svojstvenom upornošću tu je zamisao i ostvarila kada je započela s projektima arheoloških istraživanja rimskog legijskog logora Tilurija u selu Gardun kod Trilja. Na tom su lokalitetu deseci i deseci studenata, ne samo s Odsjeka za arheologiju iz Zagreba, nego i iz inozemstva, u posljednje dvadeset i tri godine stjecali potrebna znanja o specifičnostima i zahtjevnosti arheološkoga rada na terenu. Uvođenjem obavezne terenske nastave studentima je bilo omogućeno produbljivanje i proširivanje stečenih kompetencija te razvoj odgovarajućih vještina za bolje snalaženje u arheološkom radnom okruženju čime su nesumnjivo stekli neophodnu samostalnost i ojačali potrebno samopouzdanje, istovremeno zadržavajući uvijek potrebnu kritičku distancu prema napastima brzopletih i lakih interpretativnih rješenja. Arheološka istraživanja pod vodstvom profesorice Sanader podupirali su Grad Trilj, Splitsko-dalmatinska županija, Ministarstva znanosti i kulture Republike Hrvatske te Hrvatska zaklada za znanost.

Odlični rezultati postignuti tijekom tilurijskih istraživanja pokazali su da je lokalitet od izuzetnog značaja, kako za nacionalnu tako i za međunarodnu arheologiju, prije svega zbog činjenice što je to bio prvi rimski vojni objekt u Hrvatskoj na kojem su se svake godine počela provoditi sustavna arheološka iskopavanja. Budući da Rimsko Carstvo nije moguće zamisliti bez aktivne uloge rimske vojske koja je bila ključni čimbenik politike njegova širenja na sve četiri strane svijeta, tako je svaka nova informacija o vojnim objektima, nalazima rimske vojne opreme i naoružanja, vojnim djelovanjima raznih postrojbi, vojnicima, njihovom svakodnevnom životu, veteranima kao i o civilima iz njihova okruženja, za arheološku znanost općenito vrlo dragocjena.

Usto je Tilurij, lokalitet na kojem ranije nije bilo istraživanja nego samo sporadičnih slučajnih nalaza, pružio idealne uvjete za provođenje nauma profesorice Sanader da vlastitim primjerom pokaže kako je potrebno prekinuti s ustaljenom praksom izbjegavanja znanstvenih obveza arheologa da nakon arheoloških iskopavanja rezultate analiziraju i objave. Naum je od prve istraživačke sezone u 1997. godini potpuno uspio jer se od tada u petogodišnjim intervalima objavljuju tijekom i rezultati terenskih iskopavanja kao i analize svih pokretnih nalaza. Ta je ideja na tilurijskom primjeru zahtijevala marljiv i minuciozan kabinetski rad većeg broja suradnika njezina istraživačkog tima te je, u konačnici, iznjedrila niz znanstvenih monografija o tom legijskom logoru, veliki broj stručnih radova i znanstvenih članaka te predavanja na međunarodnim skupovima. Nadalje, potaknula je organizaciju međunarodnih znanstvenih kongresa na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – VIII. međunarodnog kolokvija o problemima rimskog provincijalnog umjetničkog stvaralaštva 2003. godine i XVII. Roman Military Equipment Conference 2010. godine, što je pridonijelo daljnjoj popularizaciji samog lokaliteta i arheološke znanstvene discipline općenito. Obrađujući nalaze i rezultate terenskih iskopavanja u Tiluriju brojni su članovi istraživačkog tima profesorice Sanader stekli akademski stupanj doktor znanosti i danas su priznati stručnjaci za pojedine kategorije nalaza i za teme iz područja rimske provincijalne arheologije.

Sve spomenute aktivnosti profesorica Sanader iskoristila je da bi ostvarila još jednu svoju ideju, osnivanje muzeja u Trilju u kojem bi se izložili obrađeni i objavljeni arheološki nalazi iz Tilurija, ali i dokumentirala i čuvala etnografska baština triljskoga kraja. Muzej triljskog kraja osnovan je 1996. godine, a za javnost je otvoren 2006. i uz legijski logor na samom Gardunu danas spada u stalnu kulturno-turističku ponudu tog dijela Dalmacije. Za njezino uspješno dugogodišnje istraživanje Tilurija i zauzeto promicanje grada i njegove kulturne baštine Trilj se profesorici Sanader odužio dodjelom Nagrade grada Trilja za poseban doprinos istraživanju antičke baštine triljskoga kraja 2003. godine te 2016. godine dodjelom Povelje Grada Trilja za 20 godina arheoloških istraživanja rimskog legijskog logora 'Tilurija' na Gardunu Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Uz Muzej triljskog kraja profesorica Sanader je svojim stručnim savjetima sudjelovala i u idejama oko izgradnje Muzeja antičkog stakla u Zadru, Arheološkog muzeja Narona, Arheološkog muzeja u Osijeku ili primjerice, u debati o tome hoće li Apoksiomen „ostati" u Lošnju ili će biti premješten u Zadar, Zagreb ili u neki drugi veći centar. Slijedeći suvremeni trend u arheologiji, zauzimala se za trajno izlaganje *in situ* tog sjajnog primjera grčkog kiparstva.

U samom središtu angažiranog znanstvenog i nastavnog djelovanja profesorice Mirjane Sanader bila je i ostala skrb za studente i suradnike. Zahvaljujući svojim kreativnim idejama, osmišljavala je iznimno atraktivne, a prijeko potrebne znanstvene projekte, od projekta *Starogrčka koroplastika*, preko *Rimskih vojnih logora u Hrvatskoj* – pa projekta *RoMICRO – Between the Danube and the Mediterranean. Exploring the role of Roman military in the mobility of people and goods in Croatia during the Roman Era*, do posljednjeg u nizu *AdriaRom – Understanding Roman Borders. The Case of the Eastern Adriatic*. Projekte su podupirali Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske i Hrvatska zaklada za znanost.

Svojim organizacijskim i pregovaračkim vještinama profesorica Sanader omogućila je zapošljavanje čitavog niza mladih istraživača na Katedri za provincijalnu i ranokršćansku arheologiju kao i na drugim katedrama Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

A kao što je inicirala i vodila arheološka iskopavanja i nabavku suvremene računalne i tehničke opreme neophodne za samo istraživanje, kao i za njegovo dokumentiranje po najsuvremenijim znanstveno provjerenim metodama, tako je i za potrebe kabinetskih istraživanja brinula o nabavi stotina knjiga i publikacija. Za svoj je predani rad 2004. primila i Memorijalnu nagradu Zagrebačkog sveučilišta i Istraživačkog centra za arheologiju.

Nema dvojbe, zaključno, da je profesorica Mirjana Sanader svojim znanstvenim nervom, organizacijskim talentom i marom, svojim ostvarenim uspjesima, svojim predanim istraživačkim, nastavnim i pedagoškim djelovanjem, neumornim poticanjima razvoja i napredovanja svojih mladih suradnika, svojim neumornim promicanjem hrvatske arheologije u inozemstvu, imala presudan utjecaj ne samo na razvoj svoje Katedre i Odsjeka za arheologiju zagrebačkog Filozofskog fakulteta kao i Arheološkog zavoda Odsjeka za arheologiju, ne samo na istraživanje Tilurija, nego – slobodno se može reći – i da je bitno pridonijela razantnom razvoju i uzletu hrvatske arheologije u posljednjim trima desetljećima. Bivši studenti profesorice Sanader, diplomirani arheolozi, magistri i doktori znanosti, danas zauzimaju važne i odgovorne funkcije u nacionalnim (dijelom i internacionalnim) znanstvenim i kulturnim institucijama te nastavljaju njezinim putem slijedeći prepoznatljivu školu koju je ustanovila. U nadi da ćemo svoje nasljednike zadužiti u istoj mjeri u kojoj je nas zadužila naša prethodnica, prigodom njezine 65. godišnjice života svi mi zajedno želimo profesorici mnogo zdravlja i daljnjih arheoloških izazova s uvjerenjem da će joj i ovaj Zbornik biti još jedno drago i vrijedno priznanje.

Ad multos annos!